

РОЛЬ ТЕКСТУ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто роль тексту на прикладах навчання різними методами, в результаті чого виявилось, що роль тексту змінюється, як при цьому змінюється і сам текст, еволюціонуючи від звичайного до віртуального міні-тексту, що залежить від різних методів навчання.

Традиційно текст вважається матеріальним втіленням мовного продукту, і цим пояснюється те, що він з давніх часів посідав важливе місце в навчанні іноземних мов.

Типовим прикладом цього може бути навчання латини в Європі, яке здійснювалося граматико-перекладним методом. **Текст** при цьому був **центром**, навколо якого відбувалося заучування напам'ять багатьох лексичних одиниць, граматичних правил, парадигм, уривків текстів. Чільне місце посідав переклад та аналіз текстів. Такі підходи в навчанні прийнято називати **схоластичними**.

Згодом, з пошквнення міжнародних зв'язків, виникла потреба вивчати **живі мови**. В зв'язку з цим з'явилося багато методів, прийомів, підходів у цій справі, які ми об'єднуємо під загальною назвою "докомунікативні". Ці методи відійшли від схоластичного навчання і впроваджували так зване "**свідоме навчання**". Для нас важливим є те, що **значимість тексту** при цьому не змінилась. Він продовжував залишатися **центром**, навколо якого будувалося навчання. Основними видами вправ були голосне читання тексту і переклад, питання й відповіді по тексту, вибірковий аналіз речень тексту, який ілюстрували граматичний та лексичний матеріал, що

вивчався, репродукція тексту тощо. "Свідоме навчання" спрямовувалось на засвоєння матеріалу про **мову**, на отримання компетенції з мовного матеріалу, а для набуття практичних навичок у **мовленні** воно було мало ефективним. І тому воно повинно було поступитися місцем ефективнішому. На його місце прийшов **мовленнєво-діяльнісний** метод (термін, що з'явився в колишньому Радянському Союзі) або синонім його — **комунікативний** метод (термін, що вживається в Західній Європі та США). На Заході цей метод почав упевнено завойовувати свої позиції на фоні інших методів десь у 50-х роках. Приблизно в цей час він почав привертати увагу науковців і в колишньому СРСР. А в 70 — 90-ті роки проводилася розробка теоретичних засад цього методу, причому, вельми успішно, при кафедрі психології Московського державного інституту іноземних мов (МДІМ), що на вулиці Метростроївській, яким керувала професор Зімня І. О.

В семінарах брали участь науковці з різних кутків колишнього СРСР, в тому числі й з України. Ця робота була продуктивною, її учасниками захищались навіть дисертації. Але ще до "перебудовних" часів робота була припинена в МДІМ, а потім поलिшена і на місцях насамоплив. Проте, окремі

навчальні заклади, в тому числі й НаУКМА (кафедра англійської мови) продовжують розвивати теоретичні засади цього методу і його практичне втілення.

Отже, тепер, коли мовленнєво-діяльнісний метод прийшов до нас із Заходу у вигляді практичного втілення комплексних підручників, слід згадати й про наш доробок у цій галузі. Він свідчить, що ми не плентались у хвості, а внесли свою частку в розробку теоретичних засад методу, доказом чого є і наш власний термін "мовленнєво-діяльнісний" — еквівалент "комунікативного". Це принципове застереження.

Але повернімося до самого методу. Згадаймо, що об'єктом навчання за цим методом, є не мовний матеріал, а сама **мовленнєва діяльність**. А як кожна діяльність, вона має свою **структуру**. Вихідним елементом цієї структури є **мотив**, який ініціює основні види мовленнєвої діяльності (ВМД): читання, мовлення, письмо, слухання. **Центр** навчання перемістився на ці ВМД. Саме мовленнєва діяльність стала центром навчання у своїх основних видах: читанні, говорінні, слуханні, письмі. Отже, читання, а відтак і текст втратили своє монополне місце як об'єкт, **центр** навчання, виступаючи лише одним з ВМД.

Але це не все. Основне полягає в тому, що текст мав змінитись функціонально: із "ілюстратора", "втілювача", "демонстратора" мовного навчального матеріалу він перетворився на засіб мовленнєвої діяльності — читання, з усіма її атрибутами і структурою. З'явилась перша структурна ознака — **мотив**, без якого не може відбуватися читання як ВМД. Для чого люди читають? Який мотив цього? Щоб отримати інформацію. Діяльність повернула читанню його природну функцію.

Особливістю діяльності є те, що їй, цій діяльності, можна навчити лише в **ході діяльності**. Нічим іншим діяльність у навчанні замінити не можна. В цьому полягає головна складність навчання.

Практичне втілення мовленнєво-діялісного методу в колишньому СРСР та й в Україні проходило і проходить складно. Можна згадати авторів підручників і посібників, де в тій чи іншій формі реалізовано деякі засади мовленнєво-діялісного підходу: Н. Міфтахова (Казань), Л. Зайцева (Москва), Л. Куліш (Київ) та інші, але практичне становлення методу ще попереду. Ми дуже відстаємо від усього світу у створенні комплексів навчання іноземних мов на базі комунікативного підходу, їх у нас просто немає. Тому ця робота базується на аналізі комплексів, виданих у США та Великій Британії, які застосовуються в навчанні англійській мові в НаУКМА, де вже накопичено великий досвід.

Практичне втілення мовленнєво-діялісного методу проходило шлях становлення протягом пев-

ного часу і на Заході. Характерним щодо цього є комплекс "Mosaic I" (1951 рік). Комплекс складається з кількох підручників, присвячених деяким основним ВМД. Проте над авторами ще тяжіє аспектний підхід, і один підручник з комплексу вони присвячують граматиці (Mosaic. A Content-Based Grammar). Однак, це вже не граматика в традиційному плані. Відчувається намагання вписати її в канву навчання зі спробами виділення функцій на базі лексичного і граматичного матеріалу. Роль тексту обмежена, він невеликий за розміром, але зберігається його ілюстративна функція граматичного матеріалу. Вправи підручника мають мовний або умовно-мовленнєвий характер: пропонується описати певні явища, реалії на основі граматичного, лексичного матеріалу, що вивчається, граматичні вправи, аналіз мовних явищ тощо. Навіть у підручниках комплексу, присвячених окремим ВМД мовленнєва діяльність поступається мовному матеріалові. Комплекс "Mosaic" — це становлення комунікативного методу, до якого він наблизився впритул.

Цікаво порівняти цей комплекс із комплексом "Cambridge Advanced English" by Leo Jones, що вийшов у 1991 році, тобто 40 років потому. Головна особливість комплексу — **його суцільна мовленнєво-діялісна спрямованість навчального матеріалу**. Навіть введення нового матеріалу може здійснюватись за допомогою слухання, якому передують формування мотиву. Наприклад, дається фото реклами з газети з інтригуючим повідомленням про надзвичайні події. Після цього пропонується слухання інформації, пов'язаної з рекламою. Мовленнєва діяльність слухання підтримується наявністю списку нової лексики, що пропонується тут-таки, яка стимулює навчання слуханню в процесі слухання. Так вчасно і ненав'язливо засвоюється новий матеріал, хоча увагу студента спрямована саме на діяльність, а не на мовний матеріал.

Вправи, що формують мотивацію, мають різний характер. Це можуть бути вправи на передбачення, вгадування, визначення наперед колізій контексті матеріалу, що сприймається, тощо. Цим прийомами можуть ініціюватись інші ВМД, наприклад, говоріння, що набуває різних форм: діалог дискусії, парної роботи, рольової гри тощо.

Введення нового матеріалу відбувається чимало вправи, що мотивують мовленнєву діяльність такі як пропозиції оцінити щось з використання лексики, яка пропонується тут-таки. Це можуть бути й інші вправи лексичного "діялісного" характеру, наприклад, класифікація слів у вигляді графів, порівняльний аналіз значень у типових словосполученнях і контекстах, диференціація значень та інше.

Роль і місце тексту повністю трансформуються. Мотив, що формує читання як діяльність, може провокуватись постановкою різних проблематичних питань до читання, відповіді на які можна отримати лише через читання тексту. Це стимулює мовленнєву діяльність. Водночас читання може утруднюватись розбивкою тексту на частини і переміщення їх з послідовним упорядкуванням (jigsaw reading), що обумовлює багаторазове, вдумливе читання, "добування" нової лексики, що міститься в тексті, — всецеспрямованонавчаннядіяльностічитання водночас із функціонуванням самої діяльності. Читання може супроводжуватись будь-яким наступним ВМД, наприклад, письмом (написати листа — висловитисвоєставлення,думкутощо),рецензією до студентського журналу і будь-що в залежності від змісту прочитаного, прослуханого, обговореного.

Річ у тому, що головною особливістю використання комплексів на кафедрі англійської мови НаУКМА є одночасна робота з кількома комплексами, такими як Headway, New Headway, Avenue, Matter, Think, Highlight, More than Words, etc.

Тому є настійна потреба схарактеризувати в ці-

лому процес, головними рисами якого виступає наступне.

Це, по-перше, сплав ВМД і вправ аспектного характеру, в якому мовленнєва діяльність поглинає вправи. В результаті вправи трансформуються від найпростіших "списків" аж до текстів, у які "вмонтовуються" потрібні мовні одиниці в ході роботи.

Сам текст, як об'єкт навчання, всотує в себе матеріал всіх ВМД. Це і текст читання, і текст слухання, і текст говоріння, і текст письма. Всі ці тексти утворюють віртуальний текст, мета-текст, який є продуктом мовленнєвої діяльності у всіх її видах, і який одночасно є результатом навчання. Віртуальний макротекст у принципі є відбитком певного сегмента об'єктивної реальності, що в процесі навчання накладається на відповідну системну матрицю нашого сприйняття.

Таким чином, розгляд ролі тексту в навчанні іноземної мови засвідчує його еволюцію: від простого, звичайного тексту — до віртуального мета-тексту. Це обумовлюється методом навчання, який застосовується.

1. Mosaic. A Content-Based Grammar. Patricia K. Werner. Random House New York, 1952.
2. First Certificate Avenues. D. Foil. A. Kelly. Cambridge, 1994.
3. Think First Certificate. J. Naunton. Longman, 1996.
4. Matter. J. Bell. Roger Cower. Longman, 1991.

5. Headway. John and Liz Soars. Oxford, 1989.
6. New Headway. John and Liz Soars. Oxford, 1998.
7. Highlight. M. Vince. Heinemann, 1992.
8. More than Words. J. Harmer and R. Rossner. Longman, 1992.

Gorkun M. G.

ROLE OF THE TEXT IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Investigation of the role of the text in teaching foreign languages has revealed the evolutionary character of the changing of the text and its role: from the ordinary text to virtual meta-text, that had been caused by different methods of teaching.